

альманах. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2024. Вип. 2(10). С. 299-350. DOI: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2024.2.35>

3. Daston Lorraine, Galison Peter. Objectivity. New Jersey : Princeton University Press, 2010. 504 p.

4. Dewey John. Art as an experience. New York : Perigee Book, 1934. 360 p.

5. Foucault Michel. The Order of Things. An archaeology of the human sciences. London and New York : Routledge Classics, 2002. 430 p.

6. Gombrich E. H. Art and illusion; a study in the psychology of pictorial representation. New York : Pantheon Books, 1960. 466 p.

7. Goodman Nelson. Languages of art : an approach to a theory of symbols. Indianapolis : Hackett Pub. Co., 1976. 278 p.

8. McLuhan Marshall. The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man. Toronto: University of Toronto Press, 1962. 432 p.

9. Sheyko V., Kushnarenko N., Maksymovska N., Kysliuk K., Rybalko S., Myslavskyi V., Kosachova O., Fievralova S., Khvorostenko V. Culture and art in modern scientific discourse : monograph. Kharkiv: PC Technology Center, 2023. 218 p. DOI: <https://doi.org/10.15587/978-617-7319-95-4>

10. Wootton David. The Invention of Science. A New History of the Scientific Revolution. New York, NY : Harper Collins Publishers, 2015. 656 p.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-623-5-32>

ЕКЗИСТЕНЦІЙНА КОНЦЕПЦІЯ Ж.-П. САРТРА В ЕПОХУ ТІКТОК: ПРОБЛЕМА ВИБОРУ ЛЮДИНИ

Сохан О. В.

аспірант кафедри філософії

*Український державний університет імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

Сучасний етап розвитку цифрового суспільства зумовлює глибокі трансформації у визначенні сутності людини, а відтак і її екзистенції. Система функціонування соціальних платформ, апогеєм яких є ТікТок з його стрічкою коротких відео здебільшого розважального характеру, стають ключовими агентами, що впливають на когнітивні, емоційні, а відтак і поведінкові моделі наслідування / патерни поведінки індивіда. У цьому контексті класична екзистенційна філософія, фундаментом

якої є концепція абсолютної свободи, неминучості вибору та відповідальності, стикається з безпрецедентним викликом. Насамперед з'являється вимога щодо підважування автентичності буття і можливості реалізації свободи волі в жорстко детермінованому програмою та маркетинговими стратегіями просторі.

Звернення до феноменологічної онтології Ж.-П. Сартра надає потужний концептуальний інструментар для деконструкції ілюзії свободи в цифровому середовищі та аналізу новітніх, технологічно опосередкованих форм «нещирості» / *«mauvaise foi»*. Фундаментальне положення Ж.-П. Сартра, що утверджує людину як незавершений проект, який не має наперед заданої природи і створює себе виключно через власні вчинки та щокроковий вибір, зазнає краху. Адже конструкт соціальної мережі TikTok концептуально інвертує цю максимум. Рекомендаційна стрічка, що базується на предиктивній аналітиці навченого машинним кодом, формує цифрову «сутність» користувача ще до того, як він здійснює свідомий акт екзистенційного вибору контенту. Код визначає суб'єкта за належністю до сприйняття певного контенту, збирання даних про який, конструює його цифрового двійника, який відображає підсвідомі потяги частіше, ніж свідомі інтенції. У цьому вимірі людина ризикує редукуватися до статусу «буття-в-собі» або статичної, завершеної об'єктності, поведінку якої можна не лише передбачити, але й спрямувати. Вибір суб'єкта стає ілюзорним, він обирає лише з того масиву варіантів, який нейромережа вже визначила як релевантний для його задалегідь згенерованої та закодованої «сутності». Таким чином, код бере на себе функцію Творця, задаючи суб'єкту горизонт його преференцій та можливостей.

Сартрівський концепт «нещирості» розкривається як самообман, екзистенційна втеча від тривоги, яка неминуче супроводжує усвідомлення власної свободи та тотальної відповідальності за своє життя. Нескінченний скролінг стрічки TikTok є досконалим технологічним втіленням механізму такої втечі. Занурення в безперервний потік фрагментованого відеоконтенту створює стан темпоральної дезорієнтації та гіперстимуляції, «анестезуючи» суб'єкта від необхідності приймати життєві рішення, рефлексувати чи стикатися з порожнечою власного буття. Користувач добровільно делегує свою агентність програмі. Людина переконує себе у власній детермінованості, аргументуючи це втомою, потребою в розвазі чи «залипанням» задля розвантаження, відмовляючись від свого статусу «буття-для-себе», що за своєю онтологічною природою приречене бути вільним. Суб'єкт вдає з себе пасивний об'єкт, щоб уникнути тягара свободи. Дофамінові петлі зворотного зв'язку, закладені в дизайн

платформи, роблять цю втечу фізіологічно приємною, маскуючи екзистенційний відчай під маскою розваги.

Не менш евристичним для розкриття проблеми є й сартрівський концепт «погляду Іншого», який об'єктивує суб'єкта, відчужує його свободу і формує вимір «буття-для-іншого». В епоху TikTok Інший набуває гіпертрофованих, паноптичних масштабів. Інший – це знеособлений, невидимий, проте всевидючий код програми. Творці контенту, перебуваючи під тиском необхідності здобуття популярності, підлаштовують свою поведінку, тілесність, емоції та наративи під очікування цього невидимого погляду, матеріалізованого в кількість переглядів, лайків, коефіцієнт утримання аудиторії. Відбувається добровільна самооб'єктивация. Суб'єкт перетворює своє життя на гру в постійне конструювання ідентичності, яка є далекою від автентичного «Я», а радше виступає продуктом, оптимізованим під функціональність платформи. За Ж.-П. Сартром, під поглядом Іншого людина здатна пережити той же сором, оскільки усвідомлює себе як об'єкт. У TikTok же цей сором трансформується у постійну тривогу щодо своєї соціальної значущості та видимості.

Незважаючи на потужний апарат цифрового детермінізму, з позиції екзистенціалізму ситуація є не вкрай безнадійною. Віртуальне середовище стає новою складовою «фактичності» людини, об'єктивною умовою її існування, в яку вона «закинута». Проте, як наголошував Ж.-П. Сартр, людина завжди є чимось більшим, ніж її фактичність, вона здатна до трансценденції, тобто виходу за межі даності через акт заперечення. Проблема вибору в епоху TikTok полягає не в тому, який саме ролик переглянути (це вибір хибний, зрежисований платформою), а в мета-виборі: виборі свого модусу існування у ставленні до платформи. Автентичність сьогодні вимагає від суб'єкта здійснити «екзистенційний розрив», радикалізувати усвідомлення чинників маніпуляції та повернення собі права на свідому увагу. Свобода волі може проявлятися у вольовому дистанціюванні, цифровій аскезі, або ж у використанні платформи як інструменту для субверсивного, свідомого висловлювання, що руйнує очікування алгоритму.

Крім того, варто згадати сартрівську тезу про те, що обираючи себе, людина обирає все людство. У цифровому вимірі ця етична максима набуває буквального значення, адже кожна реакція, кожен перегляд формують масив даних, який навчає алгоритм і, відповідно, впливає на те, який контент буде показано мільйонам інших. Потраплення в полон «нещирості» робить функціонал платформи більш примітивним і маніпулятивним для всього соціуму.

Таким чином, епоха цифрових медіа не скасовує базових екзистенціалів людського буття, а радше кардинально модифікує

контекст їхнього розгортання. Концепція Ж.-П. Сартра є потужним інструментом для діагностики криз сучасної цифрової суб'єктивності. ТікТок, як квінтесенція сучасної споживацької культури, конструює ідеально комфортний простір для «неширості», в якому відповідальність за вибір делегується машинному інтелекту, а екзистенційна тривога розчиняється в потоці перманентної мікро-стимуляції. Збереження онтологічного статусу людини як вільного «проєкту» вимагає демістифікації цієї цифрової гетерономії, повернення до усвідомлення власної абсолютної свободи та прийняття етичної відповідальності за своє буття і буття Іншого.

Література

1. Борінштейн Є., Городнюк Л. Філософсько-антропологічний феномен Homo Digitalis як онтологічної системи «людина-гаджет». *Studies in History and Philosophy of Science and Technology*. 2024. Вип. 33. С. 15–21.
2. Горохова І. В. Екзистенціали людського буття в умовах віртуалізації соціального простору. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії»*. 2021. Вип. 64. С. 45–53.
3. Сартр Ж.-П. Буття і ніщо. Нарис феноменологічної онтології. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. 854 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-623-5-33>

ТРАНСЦЕНДЕНТАЛЬНИЙ СУБ'ЄКТ У ПРЕДМЕТІ ФІЛОСОФСЬКОЇ АНТРОПОЛОГІЇ

Шамша І. В.

*кандидат філософських наук, доцент,
виконувач обов'язків завідувача кафедри філософії
Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

Питання про предмет філософської антропології постає актуальним й по сьогодні. Традиційний філософський дискурс був орієнтований на трансцендентальний суб'єкт, проте може скластися враження, що філософська антропологія, хоча вона й називається «філософською», орієнтована, якщо можна так висловитися, на не-трансцендентальний